

SPECIFIEKE DOELGROEPEN SPORT EN BEWEGEN

COLOFON

Boom beroepsonderwijs
info@boomberoepsonderwijs.nl
www.boomberoepsonderwijs.nl

Auteur: Bert Geenen

Inhoudelijke redactie: CIOS Nederland en Bert Geenen

Bronvermelding: Veiligheid.nl, Dominika zara|Shutterstock.com

Titel: Specifieke doelgroepen sport en bewegen

ISBN: 978 90 3725 294 1, maakt deel uit van pakket: 978 90 3725 334 4

Bronvermelding: Stanislaw Tokarski, Veiligheid.nl

Eerste druk/eerste oplage
© Boom beroepsonderwijs 2022

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bijvoorbeeld een (digitale) leeromgeving of een reader in het onderwijs (op grond van artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-uvo.nl).

De uitgever heeft ernaar gestreefd de auteursrechten te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

Door het gebruik van deze uitgave verklaart u kennis te hebben genomen van en akkoord te gaan met de specifieke productvoorwaarden en algemene voorwaarden van Boom beroepsonderwijs, te vinden op www.boomberoepsonderwijs.nl

INHOUD

	Inhoudsopgave	?
	Werken met dit keuzedeel	6
Hoofdstuk 1	Ouderen	9
	Ouderen en vergrijzing	10
	Gezondheid van ouderen	12
	Alcoholgebruik ouderen	16
	Rookgedrag ouderen	19
	Voedingsgedrag ouderen	21
	Slaapgedrag ouderen	24
	Depressiviteit bij ouderen	26
	Beweeggedrag ouderen	29
	Interventies ouderen	35
	Begrippen	39
Hoofdstuk 2	Lichamelijke of zintuiglijke beperking	41
	Amputatie	42
	Ondersteuning na een amputatie	44
	Belang van bewegen voor mensen met een amputatie	45
	Dwarslaesie	46
	Sport en bewegen voor mensen met een dwarslaesie	50
	Cerebrale parese	52
	Bijkomende aandoeningen cerebrale parese	55
	Sport met mensen met een cerebrale parese	56
	CVA	58
	Sport en bewegen met een CVA	62
	Auditieve beperking	65
	Sport en bewegen voor mensen met een auditieve beperking	69
	Visuele beperking	71
	Sport en bewegen voor mensen met een visuele beperking	76
	Begrippen	80
Hoofdstuk 3	Verstandelijke beperking	83
	Het begrip verstandelijke beperking	84
	Correcte beeldvorming	86
	Ontwikkeling van mensen met een verstandelijke beperking	87
	Niveaueverschillen	93
	Communicatie	97
	Sportdeelname van mensen met een verstandelijke beperking	98
	Praktische consequenties	100
	Begrippen	104

Hoofdstuk 4	Psychiatrische problematiek	107
	Depressiviteit	108
	Behandeling van depressiviteit	111
	Sport en bewegen voor mensen met een depressie	113
	Psychotische stoornissen	114
	Schizofrenie	115
	Behandeling van schizofrenie	118
	Sport en bewegen voor mensen met schizofrenie	120
	Verslaving	121
	Kenmerken van een verslaving	124
	Oorzaken van verslaving	126
	Behandeling en begeleiding van verslaafden	127
	Gevolgen van verslaving	130
	Sport en bewegen voor verslaafden	131
	Begrippen	134
Hoofdstuk 5	Gedragsproblematiek	137
	Gedragsproblemen	138
	Oppositieel-opstandige stoornis	138
	Oppositieel opstandig gedrag en begeleiding	140
	ADHD	140
	Begeleiding van kinderen en jeugdigen met ADHD	143
	Sport en bewegen voor kinderen en jeugdigen met gedragsproblematiek	144
	Autismespectrumstoornis	148
	Behandeling en begeleiding van autisme	152
	PDD-NOS	157
	Sport en bewegen met mensen met een autismespectrumstoornis en PPD-NOS	158
	Begrippen	161
Hoofdstuk 6	Chronische aandoeningen	163
	Diabetes	164
	Complicaties van diabetes	167
	Sport en bewegen met diabetes type 2	169
	Reumatische aandoeningen	169
	Sport en bewegen voor mensen met reuma	172
	Hart- en vaatziekten	174
	Preventie en behandeling van hart- en vaatziekten	177
	Sport en bewegen voor mensen met hart- en vaatziekten	179
	Mensen met overgewicht	181
	Gezondheidsrisico's en psychosociale problemen bij obesitas	188
	Sport en bewegen voor mensen met overgewicht	191
	Begrippen	194
Hoofdstuk 7	Neurologische aandoeningen	197
	Epilepsie	198
	Omgaan met epilepsie	200
	Epilepsie en sport	202
	Dementie	203
	Omgaan met dementie	209
	Sport en bewegen bij dementie	212
	Spierziekten	214
	Behandeling en omgang met duchenne	216
	Sport en bewegen bij Duchenne	217
	Multiple sclerose	217
	Leren omgaan met MS	219
	Sport en bewegen bij multiple sclerose	219
	Begrippen	222
Hoofdstuk 8	Uitdaging	225
	Terugkijken	225

WERKEN MET DIT KEUZEDEEL

Digitale leeromgeving

Bij sommige opdrachten heb je hulpmiddelen nodig. Bijvoorbeeld filmpjes, formulieren of een link naar een website. Deze staan allemaal in de digitale leeromgeving. Het icoontje in de vorm van een wereldbol verwijst naar de digitale leeromgeving. Om hier te komen ga je naar digitaal.boomonderwijs.nl/beroepsonderwijs.

Eerste keer inloggen in de digitale omgeving

Voordat je de digitale leeromgeving kunt gebruiken moet je je licentie activeren.

- Overleg met je docent welk type account je gebruikt.
- Ga naar www.boomberoepsonderwijs.nl/licentie.
- Bekijk de instructiefilm of lees het stappenplan.
- Volg de stappen.

Daarna kun je aan de slag!

Specifieke doelgroepen sport en bewegen

Sport en bewegen (SB) is niet iets dat voorbehouden is aan een beperkt aantal Nederlanders. Vrijwel iedereen, ongeacht leeftijd of aandoening, doet in Nederland aan sport. Gelukkig hebben de afgelopen jaren ook tal van mensen met uiteenlopende aandoeningen de weg weten te vinden naar een sportvereniging of een commerciële sportaanbieder.

Dit betekent wel dat de sport- en bewegingsleider en de sport- en bewegingscoördinator in de praktijk te maken krijgen met uiteenlopende doelgroepen waarvoor ze een passend aanbod moeten creëren.

Dit keuzedeel is gericht op deze specifieke doelgroepen. Dit keuzedeel bestaat uit kennis en vaardigheden. De kennis heeft vooral betrekking op de achtergrondinformatie van de verschillende doelgroepen. De vaardigheden hebben vooral betrekking op het aanbieden van sport- en bewegingsactiviteiten die aansluiten bij de betreffende specifieke doelgroep.

Je maakt een keuze uit een of meer doelgroepen.

Specialisatie is mogelijk in een van de volgende doelgroepen:

1. ouderen
  - geriatrie problematiek
2. deelnemers met een lichamelijke of zintuiglijke beperking
3. deelnemers met een verstandelijke beperking

4. deelnemers met psychiatrische problematiek
  - depressie, schizofrenie, verslaving
5. deelnemers met gedragsproblematiek
  - autismespectrumstoornis
  - ADHD
  - ODD
6. deelnemers met een (chronische) ziekte
  - diabetes
  - reuma
  - hartaandoeningen
  - obesitas
7. deelnemers met neurologische aandoeningen.
  - epilepsie
  - dementie
  - spierziekte
  - multiple sclerose.

Bij elke doelgroep komen de volgende onderwerpen aan de orde:

- informatie over de aandoening (oorzaak, verloop, symptomen, eventueel bijkomende beperkingen, verwerking)
- gevolgen van de aandoening voor omgang en begeleiding (specifieke ondersteuningsbehoefte, communicatie, omgang met problematisch gedrag)
- consequenties voor het aanbieden van sport- en bewegingsactiviteiten (specifieke invulling van een of meer aspecten van het didactisch model)
- sportadvies (geschikte/ongeschikte sporten, belasting/belastbaarheid).

Leerdoelen

1. Je kunt relevante achtergrondinformatie over de specifieke doelgroep in kaart brengen. Je beschrijft onder andere de oorzaak, het verloop en de belangrijkste symptomen van de aandoening.
2. Je kunt de specifieke ondersteuningsbehoefte van de doelgroep in kaart brengen. Je beschrijft onder andere consequenties voor de omgang, begeleiding, communicatie en eventueel voorkomend probleemgedrag.
3. Je kunt zelfstandig een SB-programma voor de specifieke doelgroep opstellen en uitvoeren. Hierbij breng je op systematische wijze de beginsituatie in kaart, formuleert doelstellingen en maakt een keuze voor SB-activiteiten, middelen, organisatie en didactische werkvormen.
4. Je kunt een sport- en bewegingsadvies geven voor de specifieke doelgroep.

Dit keuzedeel bestaat uit:

- *Theorie, begrippen en opdrachten*
Hierbij leer je over en oefen je met de praktijk. In sommige opdrachten werk je aan beroepsproducten, deze opdrachten herken je aan [BP]. Deze beroepsproducten kun je verzamelen in je portfolio.
De beroepsproducten in dit keuzedeel zijn per doelgroep (hoofdstuk):
- *Opstellen en uitvoeren van een SB-programma*
- *Sport- en bewegingsadvies*
- *Test je kennis*
Hiermee kun je zelf je kennis van de theorie testen.
- *Uitdaging*
Dit is het eindproduct en de afronding van het keuzedeel. Hier werk je gedurende het hele keuzedeel naartoe. En hier word je op beoordeeld.
Voor de uitdaging van dit keuzedeel maak je voor een of meer specifieke doelgroepen een SB-programma bestaande uit minimaal vier trainingen, lessen en/of bijeenkomsten . En een volledig sport- en bewegingsadvies. Dit doe je in het betreffende hoofdstuk.
- *Theorietoets*
Je docent besluit of je ter afsluiting een theorietoets maakt.

HOOFDSTUK 1 OUDEREN

Ouderen vormen een belangrijke doelgroep binnen sport en bewegen. Nederland telt ongeveer 3,5 miljoen mensen van 65 jaar en ouder en dit aantal neemt nog steeds flink toe. In 2040 is dit opgelopen tot ongeveer 4,7 miljoen ouderen. Het is belangrijk dat ouderen zo lang mogelijk zelfstandig kunnen blijven functioneren. Een gezonde leefstijl en vooral bewegen levert hier een belangrijke bijdrage aan. Op de eerste plaats wordt stilgestaan bij de vergrijzing in Nederland. Gezondheid van ouderen en leefstijlfactoren worden besproken. Ook komt de ondersteuningsbehoefte van ouderen aan de orde: een juiste omgang en begeleiding van ouderen. Ten slotte gaat dit hoofdstuk over het opstellen en uitvoeren van een SB-programma voor ouderen en het geven van een sport- en bewegingsadvies.

Aan het eind van dit hoofdstuk

1. kun je relevante achtergrondinformatie over ouderen in kaart brengen. Je beschrijft hierbij onder andere de oorzaak, het verloop en de belangrijkste symptomen.
2. kun je de specifieke ondersteuningsbehoefte van ouderen in kaart brengen. Je beschrijft hierbij onder andere consequenties voor de omgang, begeleiding, communicatie en eventueel voorkomend probleemgedrag.
3. kun je zelfstandig een SB-programma voor ouderen opstellen en uitvoeren. Hierbij breng je op systematische wijze de beginsituatie in kaart, formuleert doelstellingen en maakt een keuze voor SB-activiteiten, middelen, organisatie en didactische werkvormen.
4. kun je een sport- en bewegingsadvies geven voor ouderen.

Ouderen en vergrijzing

Het is lastig de doelgroep **ouderen** duidelijk te typeren. Daar is de groep te heterogeen voor. Biologische leeftijd zegt niet alles. Er zijn stokoude zestigers en nog heel fitte 75-plussers. Officieel loopt de ouderdom als ontwikkelingsfase vanaf 65 jaar tot aan de dood. Er bestaat een tendens om mensen steeds vroeger tot de categorie ouderen te laten behoren. Aanvankelijk richtte de stichting Meer Bewegen voor Ouderen (MBvO) zich op 65-plussers. Enige jaren geleden is deze stichting ondergebracht bij NISB en tegenwoordig richt men zich ook op zogenaamde nieuwe ouderen of senioren. Dit zijn mensen van 50 tot 65 jaar. Ook andere projecten (GALM) die gericht zijn op het stimuleren van sport voor ouderen, hebben mensen vanaf ongeveer 50 als doelgroep. Al deze initiatieven zijn gericht op het actief houden van ouderen. En met redelijk succes. Ouderen blijven of gaan juist sporten.

Veroudering wordt gezien als een heel geleidelijk proces, dat lichamelijk gezien aanvangt op ongeveer 35-jarige leeftijd. Er wordt een keuze gemaakt om de vroege ouderdom te laten aanvangen op de leeftijd van 55 jaar en de echte ouderdom op 65 jaar.

Vroege ouderdom

Het lichamelijke verouderingsproces zet in de fase van de vroege ouderdom geleidelijk door. De reactiesnelheid neemt af, het gezichtsvermogen wordt minder en de kracht, die maximaal is op de leeftijd van 20 tot 30 jaar, neemt geleidelijk af tot een niveau van 80 procent van het maximum op 60-jarige leeftijd. Daarnaast worden de gewrichten langzaam aangetast. De meeste klachten betreffen de heupen, knieën en ruggenwervels. Bij 85 procent van de 55- tot 65-jarigen komt slijtage van de gewrichten (**artrose**) voor. De belastbaarheid neemt hierdoor af. Verder neemt de longfunctie geleidelijk af, waardoor de 55-plusser minder goed intensieve lichamelijke inspanningen aankan. Regelmatige lichamelijke activiteit doet het proces meer geleidelijk verlopen en reduceert het aantal klachten.

De ouderdom

De geleidelijke, maar onvermijdelijke lichamelijke veroudering wordt bij mensen vanaf 65 jaar vaak duidelijk zichtbaar. De prestaties die het hart en de spieren kunnen leveren nemen af. Ouderen worden stijver en de botten worden brozer. Dit maakt de kans op het breken van bijvoorbeeld een been of een heup groter. Ook het gezichtsvermogen en het gehoor nemen af. Bovendien krijgen ouderen steeds meer moeite om twee dingen tegelijkertijd te doen. Zo is het voor hen moeilijk om tegelijkertijd te lopen en te praten.

Voor de coördinator sport, bewegen en gezondheid is de doelgroep 65-plus het meest interessant. Vandaar dat hier de meeste aandacht naar uitgaat. In de laatste paragraaf wordt wel aandacht besteed aan een aantal interventies gericht op mensen van 55 tot 65 jaar.

In het hoofdstuk 'Volwassenen en ouderen' van het boek 'De sportleider als begeleider' kun je algemene informatie vinden over ouderen, onder andere over de lichamelijke ontwikkeling.

Kwetsbare ouderen

Steeds vaker kom je de term **kwetsbare ouderen** tegen. Het gaat om ouderen die kwetsbaar zijn door gezondheidsproblemen en psychische aandoeningen als dementie en depressiviteit. Bij de gezondheidsproblemen kun je denken aan coronaire hartziekten, beroerte, longaandoeningen, artrose en diabetes mellitus. Het is niet direct gekoppeld aan leeftijd, maar het merendeel behoort tot de 75-plussers.

Het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) beschrijft kwetsbare ouderen als volgt:

Kwetsbaarheid bij ouderen is een proces van het opeenstapelen van lichamelijke, psychische en/of sociale tekorten in het functioneren dat de kans vergroot op negatieve gezondheidsuitkomsten (functiebeperkingen, opname, overlijden).

Veel programma's en interventies richten zich op deze groep. Vroegtijdig ingrijpen door het bieden van ondersteuning blijkt effectief. Vandaar dat deze doelgroep bijzondere aandacht vraagt van de coördinator sport, bewegen en gezondheid.

Vergrijzing

De komende jaren zal het aantal ouderen versneld toenemen. Het aandeel 65-plussers in de bevolking stijgt van 20 procent eind 2020 naar 25 procent rond 2040. De komende jaren zal vooral het aandeel 65-79-jarigen sterk stijgen en vanaf 2025 neemt ook de groep 80-plussers sterk toe. Dit wordt dubbele vergrijzing genoemd.